

אזמרה לשמך

גיליון 4
פרשת נשא
תשע"ח

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

ברכת כהנים - מי מחוייב במצוה

גם האשה מצוה על מצות קידושין, ויש בזה גרסאות חלוקות ברמב"ם שם.

ח. והנה בשיטה לא נודע למי בקידושין (שם) תי' שאף שאשה לא מצוה על פרו ורבו יש לה שכר כמי שאינה מצווה ועושה ולכן מצוה בה יותר מבשלוחה, ובמקנה שם תי' שלאשה יש מצות לא תהו בראה לשבת יצרה [עי' בית שמואל אבן העזר סי' א, ועי' תוס' גיטין מא] והריטב"א הנ"ל בסוכה שסובר שאין מצוה למסייע יתרץ את קושיית הר"ן כתירוצים הנ"ל.

ט. וכמו כן מצינו ביבום שמצוה על היבם דכתיב (דברים כה ה) 'יבמה יבא עליה ובכל זאת מצינו שיטות בראשונים שמוכח מדבריהם שאף היבמה בכלל המצוה [עי' תוס' יבמות ה ע"א ד"ה ואכתי, וערוך לנר יבמות כ ע"א ד"ה יבא עיי"ש].

י. אכן בחינוך (מצוה תקצ"ח) מבואר להדיא דהמצוה היא על הזכרים, וזה מתאים עם דברי הריטב"א שהזכרונות שבנשיאת כפים המצוה היא רק על הכהנים ולא על הישראל המתברכים.

יא. הנה מצינו ביבמות (כ ע"ב) שמהתורה חייבי לאוין מתיבמים שעשה של יבום דוחה לא תעשה, וקשה איך עשה דיבום של הבעל ידחה את הלא תעשה הרי היא אינה מצווה על העשה ואיך היא תעבור על איסור לא תעשה כשאין לה את המצוה עשה דיבום.

יב. וקו' עצומה זו הקשה הכפות תמרים בספרו (תוספת יו"כ על יומא פו) ומזה מוכח לכאורה דאף האשה בכלל המצוה כיון שהיא מסייעת למצוה אך קשה על השיטות הסוברים שאין מצוה בזה שמיסיע, ומזה הוכיח שהדבר ברור שכל מצות עשה שמוטלת על איש אחד ומוטלת עליו לעשותה בחברת אחר דוחה לא תעשה שבתורה אפי' שלגבי אחד מהם אין את העשה, ומוכיח את זה מהא דאיתא בכתובות (דף מ ע"א) שאם אדם אנס חייבי לאווין אינו רשאי לקיימה והקשו בגמ' שם שיבוא עשה ולו תהיה לאשה (דברים כב יט) וידחה לא תעשה וכגון אם אנס ממזרת שידחה לא תעשה של ממזרת ויהיה רשאי לקיימה.

יג. וקשה הרי ולו תהיה לאשה היא מצוה המוטלת עליו ואיך העשה שלו ידחה את הלא תעשה שמוטל גם עליה, ומזה הוכיח את שיטתו הנ"ל, אכן רעק"א בהגהותיו לספר תוספת יו"כ כתב לדחות את דבריו מדברי התוס' (גיטין מא) שמבואר שם מדבריהם שאם האשה אינה מצווה אינה רשאית לעבור על הלאו, ומדברי הגמ' בכתובות הנ"ל היה מקום לומר שלפי דברי ההפלאה הנ"ל [אות ד] גם היא בכלל המצוה, אך לפי דברי התוספות ישנים בכתובות (שם) זה גופא כונת תי' הגמ' שם שאין עשה דוחה לא תעשה כיון שאין המצוה מוטלת עליה, [ויש לעיין מהגמ' ביבמות דף כ ע"ב הנ"ל אות יא].

ישמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם'

א. יש לדון האם מצות ברכת כהנים היא חובה רק על הכהנים לברך את ישראל או שגם על ישראל המתברכים מוטלת מצוה לבא ולהתברך.

ב. והנה בספר החרדים (פרק יב אות יח) כתב וז"ל 'וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה'. וצריך לדון מהו גדר מצוה זו.

ג. והריטב"א סוכה (לא ע"ב ד"ה מאי לאו) כתב שאין מצוה לישראל להתברך, והמצוה של ברכת כהנים היא רק של הכהנים.

ד. כתב ההפלאה כתובות (כד ע"ב) וז"ל נראה לעניות דעתי פשוט שכמו שאיכא עשה לכהנים לברך את ישראל הכא נמי איכא מצות עשה לישראל להתברך מן הכהנים וכן מצינו בכל מקום, אף ע"ג דבתורה אינו מפורש הציווי אלא על העושה המצוה על שניהם כגון ביבם 'יבמה יבוא עליה' והמצוה עשה היא גם עליה תדע דקאמר ביבמות (דף כ) דדוחה לא תעשה ואיך היא עוברת על הלא תעשה אם אין המצוה עליה כמו שכתוב בתוס' גיטין (מא ד"ה לישא שפחה) וכו' עכ"ל.

ה. ומה שכתב ההפלאה שכן מצינו בכל מקום שאע"ג שבתורה אינו מפורש הציווי אלא על העושה המצוה על שניהם מצינו דוגמאות בזה כדלהלן:

ו. איתא בגמרא קידושין (מא ע"א) שמצוה בה יותר מבשלוחה דהינו שמצוה על האשה לקבל בעצמה את הקידושין יותר מאשר שתקבל את הקידושין ע"י שליח, וכתב הר"ן שם וז"ל דאע"ג דאשה אינה מצוה בפריה ורביה מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו, עכ"ל, ובביאור דברי הר"ן נראה שהר"ן סובר שאין מצות קידושין בפני עצמה וכל המצוה להתקדש הוא רק הכשר למצות פרו ורבו, ולכן הוקשה לר"ן מדוע יש מצוה לאשה בקידושין הרי כיון שהאשה אינה מצוה על מצות פרו ורבו כמבואר ביבמות (סה ע"ב) אז לא שייך מצוה בקידושין, וע"ז תירץ הר"ן שקיום מצות האשה היא בזה שהאשה מסייעת לבעל לקיים מצותו.

ז. ולהר"ן הנ"ל הדברים מתאימים לדברי החרדים שכתב שיש מצוה על ישראל להתברך כיון שאין אפשרות לכהנים לברך ללא שהישראל מתברכים אף שהציווי בתורה הוא על הכהנים אף ישראל הם בכלל הציווי, אך שיטת הרמב"ם בספר המצות (ריג) שמצות קידושין היא מצוה בפני עצמה ובזה יש לדון האם

הלכות ברכות השחר

ס"ק ב] שכיון שהברכה היא על מנהגו של עולם שהקב"ה מחזיר נשמות לבני אדם בבוקר לכן מברכים רק פעם אחת בקומו בבוקר, אבל אם לא מברך בניעור כל הלילה, כי הברכה היא רק אם האדם ישן, ולא בעצמו חזרה נשמתו, ומשא"כ בניעור כל הלילה שלא חזרה לו נשמתו, ואין מברכין על מנהגו של עולם, אבל אם ישן אח"כ ביום שאז יכול לברך על שינתו שפיר יכול לברך ממ"נ שאז הברכה היא על מנהגו של עולם יכול לברך בבוקר, אף אם לא ישן, ואם הברכה היא על מה שישן אף בשינת יום מברכים על זה.

ברכות השחר שלא ניתן לאומרם לאחר התפילה

ט. ברמ"א [סי' נב] כתב דכל ברכות השחר אם לא אמרן קודם התפילה מחויב לאמרן לאחר התפילה.

י. והפרי חדש כתב דכל הברכות יוכל לברך, חוץ מברכת אלוקי נשמה, שכבר יצא בברכת מחיה מתים שבתפילה.

יא. וכתב בערוך השולחן שגם ברכת מתיר אסורים לא יברך שכבר הזכירו במכלכל חיים בחדש, שהרי כתבו התוס' [ברכות מט ע"א ד"ה ברוך] שהטעם שכל הברכות של שמונה עשרה אינם פותרות בברוך, הוא מפני שהיא ברכה הסמוכה לחבירתה, שכל הברכות של שמונה עשרה סמוכות לברכה הראשונה שפותחת בברוך, ולפי זה נמצא שכל מה שאומר בתוך הברכה הרי הוא כאומר בשם ומלכות, ואם כן הרי הוא כאומר בברכה מתיר אסורים, וכן העיר כל זה בעמק ברכה עניני ברכות השחר.

יב. והנה הרבה פוסקים פליגי על דברי הפרי חדש הנ"ל, שסובר שיוצאים בברכת מחיה מתים בשמונה עשרה, את ברכת אלוקי נשמה, כמבואר במשנה ברורה [סי' נב ס"ק ט] ובביאור הלכה [סי' נב ד"ה ומכל מקום], ובשערי תשובה [סי' ו] כתב הטעם דלא כהפרי חדש דשני ברכות הם, דברכת אלוקי נשמה הוא על ההוא שמחזיר נשמה לאחר השינה משא"כ ברכת מחיה המתים הוא על העתיד על תחיית ישני עפר לעתיד לבוא, ולכן לא יוצאים ידי חובת ברכת אלוקי נשמה, בברכת מחיה המתים בשמונה עשרה, ובדעת הפרי חדש צריך לומר דס"ל דכיון שבברכת אלוקי נשמה מוזכר גם ולהחזירה בי לעתיד לבא, שזה הולך על תחיית המתים לעתיד לבוא, לכן ברכת מחיה המתים בשמונה עשרה פוטר גם את זה, אבל ברכת מתיר אסורים שבשמונה עשרה וברכת מתיר אסורים שבברכות השחר הם שני עניינים, שמתיר אסורים שבברכות השחר היא על הקימה בבוקר, שכשיישן הוא אסור, וכשקם ויושב מברך מתיר אסורים, [ע"י או"ח מו ס"א], משא"כ מתיר אסורים שבשמונה עשרה הוא לגבי אסורים שהקב"ה מוציא לחופשי.

יג. והנה כתב הביאור הלכה [סי' נב ד"ה ומ"מ] שהרוצה לחשוש לשיטת הפוסקים הנ"ל דלא נפטר בברכת מחיה המתים בשמונה עשרה, יישן מעט ביום, ובקומו יוכל לברך ברכת אלוקי נשמה, שכיון שלשיטת השיבלי הלקט [סו"ס ב], והאגור [סימן ג], ומובא בבית יוסף [סי' רלא] הישן ביום, ואמר בקומו, אלוקי נשמה, ולכן אף שהבית יוסף כתב שלא נהגו כן, מ"מ מצטרף למחלוקת, אם נפטר בברכת מחיה המתים שבשמונה עשרה.

א. גבי ברכות השחר מבואר בגמ' [בברכות ד' ס ע"ב] מהם הברכות שצריך האדם לומר בקומו בבוקר, ומוזכרים שם כל הברכות חוץ מברכות התורה שמוזכרים בברכות [יא ע"ב] וחוז' מהברכות לא עשני גוי, עבד ואשה שמקורם במנחות [מג ע"א].

ב. והנה ברכות התורה שמקורם בגמ' ברכות [יא ע"ב] זמנם הוא כל היום, וכן הברכות המבוארות במנחות [מג ע"א] זמנם הוא כל היום שכל אלו אין דינם בזה כברכות השחר שבברכות [ס ע"ב].

ג. אבל שאר ברכות השחר המבוארים בברכות [ס ע"ב] נחלקו בהם הפוסקים והובא בביאור הלכה [סי' נב] וברמ"א [שם ס"ק י], האם אפשר לברכם עד סוף זמן תפלה או עד חצות או שכל היום הוא זמנם, או אפי' עד השינה. והכרעת הביאור הלכה שלכתחילה זמן ברכות השחר הנ"ל עד סוף זמן תפלה, ובדיעבד עד חצות והמיקל לברך כל היום אין מוחין בידו.

ד. ובביאור הצדדים בזה לכא' היה נראה שנחלקו האם מברכים ברכות השחר על מנהגו של עולם וזהו ברכות השבח על מנהגו של עולם. ובוה יש לומר שמא הוא קשור דוקא לבוקר לזמן תפילה, או עכ"פ עד חצות, והפוסקים שסבירא להו שזמנו כל היום סוברים שהברכה היא על ההנאה ושפיר אפשר"ל שזמנו כל היום, וכ"ז היה נראה רק לכא', אמנם בביאור הלכה צידד איפכא שאם הברכה היא על מנהגו של עולם אז זמנו כל היום, וצ"ע בזה.

ה. אך הרי דבר זה האם הברכה היא על מנהגו של עולם או משום שהוא נהנה, הוא מח' ראשונים, שדעת הרמב"ם פ"ז מהל' תפלה ה"ז שהיא ברכת הנהנין ואין מברכים אלא אם נהנה, ושיטת הרמב"ן והר"ן [פסחים דף ז] שברכת השבח הן על מנהגו של עולם, ואף שלא נהנה מברך, ועי' תוס' [ברכות ס ע"ב], ושיטה ג' היא שיטת הרא"ש [ברכות שם] שמחלק בין הברכות, שברכת מלביש ערומים, ועוטר ישראל, ושעשה לי כל צרכי, אם אין נהנה אינו מברך, והנותן לשכוי בינה מברך רק אם הוא נהנה.

ו. והנה בברכות השחר הדין הוא שאם הוא ער כל הלילה אז הוא מברך ביום כיון שהברכה היא על מנהגו של עולם.

ז. ולדעת הלבושי שרד [סי' מז על מג"א ס"ק יג] והגר"ז בסידור מברכים כן בניעור כל הלילה רק בעלות השחר דכיון שלא נתחייב בפועל בברכות אלו אין מברכן אלא בהתחדשות הבריאה, ורק אם ישן בלילה, ונתחייב בהן יוכל לברכן מיד שיתחייב, אם הוא מחצות ואילך, וכמו כן בברכות התורה, נתבאר כבר בשיעור הקודם שדעת המג"א [סי' מז ס"ק יב] כן, שבבוקר בעלות השחר יכול לברך אף בניעור כל הלילה, כי זה כמו ברכת השחר שזמנו כל היום, ושונה מזה ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה שבזה כתב הא"ר [סי' מו ס"ק יב] ומובא במ"ב [סי' מו ס"ק כד] שאין לברך אם היה נייעור כל הלילה, ובפמ"ג ובשע"ת מפקפקים בזה, שכיון שברכות אלו הם ברכות השבח על מנהגו של עולם אף אם לא ישן צריך לברך כשאר ברכות השחר שמברכין אותן אף אם לא נתחייב בהן.

ח. ולמעשה הכרעת המשנה ברורה שיראה לשמוע אלו השתי ברכות מאחר ויכוין לצאת בזה, והנה יש עוד אופן שיוכל לברך, אם ישן ביום, שכיון שהישן ביום לדעת האגור והשיבולי הלקט מברך אלוקי נשמה, ואנו אין נוהגין לברך כן וכמבואר בב"י ומ"ב [שם]

לעילוי נשמת
ר' יוסף מיכאל בן ר' שלום הלוי ליקר
נלב"ע כט אייר תשל"ה

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במיל ניתן
ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

להצלחת
דוד בן זהבה